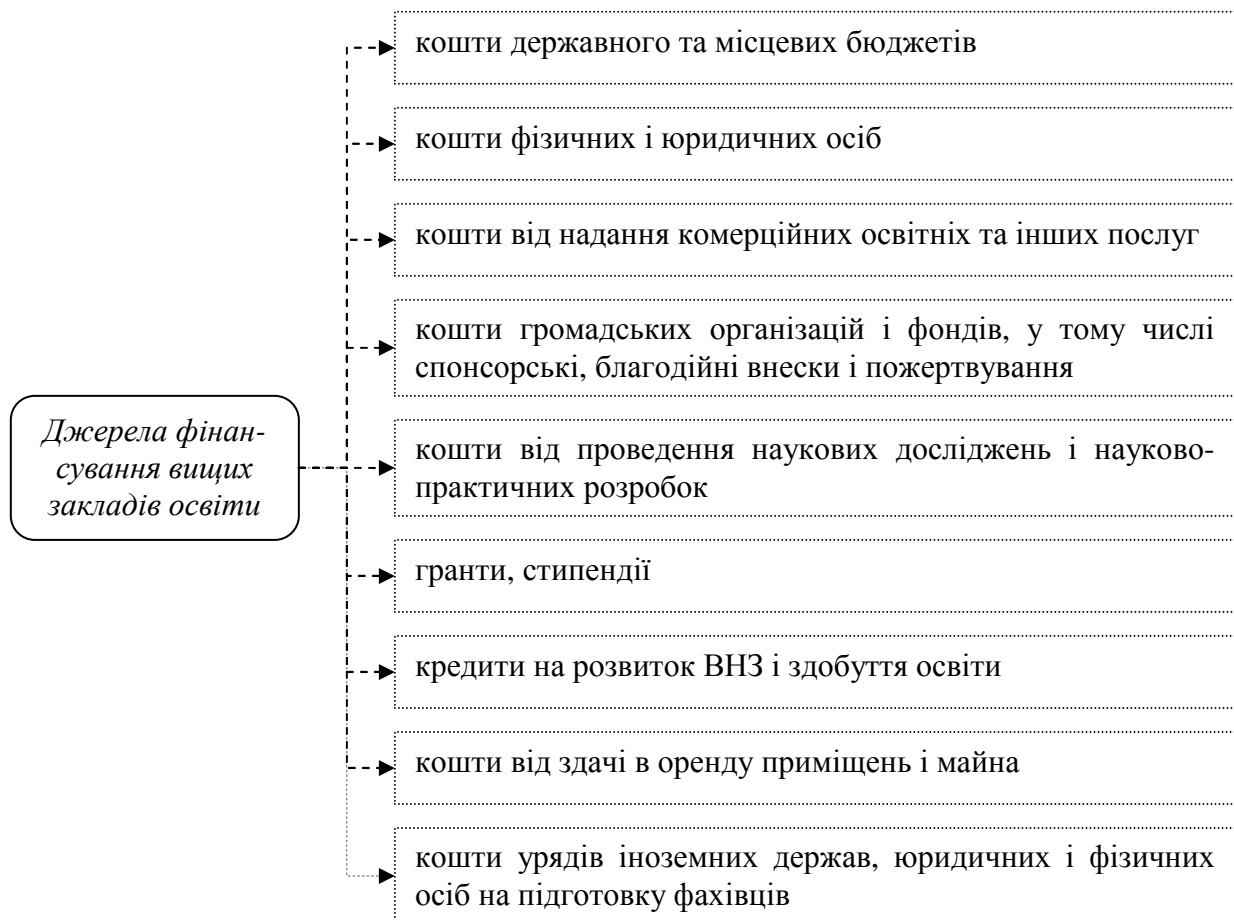

НЕОБХІДНІСТЬ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ БЮДЖЕТНИХ РЕСУРСІВ У СФЕРІ ОСВІТИ

„Освіта повинна мати абсолютний пріоритет у бюджетах усіх країн і сприяти розвитку всіх видів творчої діяльності” – це твердження представників світової інтелектуальної еліти у 1988 році на сьогодні можна розцінювати як аксіому. У цьому переконує теза, що “освіта є стратегічним ресурсом покращення добробуту громадян, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету й конкурентоспроможності держави в європейському просторі” [1, 73].

Реалії соціально-економічного розвитку України перетворили сучасний вищий заклад освіти на відносно автономний суспільний інститут. Можливості фінансування ВНЗ законодавчо не обмежені, що розширює доступ громадян до освіти, зменшує навантаження на державний бюджет (див. рис. 1).

Рис. 1. Джерела фінансування вищих закладів освіти

Примітка: Побудовано автором самостійно.

Отож, потреба ВНЗ у фінансових ресурсах може бути задоволена за рахунок таких основних джерел:

- у структурі джерел фінансування ВНЗ плата за навчання фізичних і юридичних осіб займає вагомe місце і диференційована за окремими спеціальностями, формами і рівнями навчання, категоріями платників тощо;
- використання кредитної форми оплати навчання спричинене недостатньою платоспроможністю попиту населення на освітні послуги, але одночасно ускладнене нестабільним розвитком економіки держави;
- додатковими джерелами фінансування ВНЗ можуть бути кошти від надання ними платних освітніх та інших послуг;
- поряд з тими джерелами фінансування ВНЗ, які мають періодичний, разовий характер, держава є постійним інвестором освіти (див. табл. 1).

Таблиця 1

Видатки Зведеного бюджету України на розвиток освіти у 2002-2006 рр.

(Вартісні показники – млн. грн.)

№ з/п	Показники	Роки				
		2002	2003	2004	2005	2006
1.	ВВП	225810	267344	345113	441452	537667
2.	Видатки зведеного бюджету на освіту - у % до ВВП	12269,0 5,43	14977,7 5,6	18333,2 5,31	26801,8 6,07	33785,0 6,28
3.	У тому числі: Видатки державного бюджету на освіту - у % до зведеного бюджету	4989,3 40,7	5735,7 38,3	7200,0 39,3	9932,8 37,1	12122,1 35,9
4.	Видатки місцевих бюджетів на освіту - у % до зведеного бюджету	7279,7 59,3	9242,0 61,7	11133,2 60,7	16869,0 62,9	21662,9 64,1

Примітка: Складено і розраховано автором на основі [2, 29, 50-51, 53].

Так, у 2002 р. видатки зведеного бюджету на освіту становили 5,43%, у 2003 р. – 5,6%, у 2004 р. – 5,31%, у 2005 р. – 6,07%, у 2006 р. – 6,28% від ВВП. Зростаюча тенденція обсягу видатків зведеного бюджету на освіту свідчить про важливу роль даної сфери у суспільному житті. На сьогодні дискусійним серед науковців є питання переходу від централізованого до децентралізованого розподілу бюджетних коштів на утримання установ освіти. Практика ж дану проблему вирішила наступним чином: у структурі видатків на освіту переважають кошти місцевих бюджетів, причому вони мають тенденцію до зростання. У 2006 р. видатки державного бюджету на освіту дорівнювали 35,9%, а місцевих бюджетів – 64,1% від зведеного бюджету.

Практику формування державного бюджету за програмами розпочато з 2002 року. А з моменту загострення проблеми неефективного використання бюджетних коштів і виникнення необхідності у покращенні якості надання державних послуг вона необхідна і на рівні місцевих бюджетів. Формування бюджетів за програмно-цільовим методом базується на таких ключових моментах: визначення проблем, що потребують вирішення; складання програм, які визначають цілі і завдання використання бюджетних коштів, а також встановлюють джерела фінансування передбачених ними заходів; здійснення затверджених у вигляді бюджетних програм видатків бюджету; аналіз, оцінка і моніторинг бюджетних програм. Лише двохрічна практика виконання бюджетних програм виявила недоліки такого змісту:

- нечітко визначені цілі програм, джерела і терміни їх фінансування;
- відсутня досконала координація дій між учасниками бюджетних програм і не використані можливості здійснення контролю за їх виконанням;
- недостатність бюджетного фінансування, що спричинено наявністю значної кількості учасників бюджетних програм;
- невиконання учасниками бюджетних програм законодавчо визначених функціональних обов'язків [3, 142-144].

Серед усіх головних розпорядників бюджетних коштів найбільшою кількістю бюджетних програм, а це понад 50, володіє МОН України [4, 20]. Виділені бюджетні кошти на утримання установ освіти повинні підлягати постійному контролю на предмет законного, цільового і ефективного їх використання. Внесені зміни у грудні 2005 року в Закон України „Про ДКРС в Україні” окреслили два різновиди державного фінансового контролю (див. рис. 2).

Так, необхідність запровадження аудиту ефективності виконання бюджетних програм спричинили такі переваги:

- за результатами його здійснення Мінфін України і головний розпорядник бюджетних коштів аналізують негативні моменти у виконанні бюджетних програм;
- при плануванні витрат на наступний бюджетний рік можна відкоригувати потреби бюджетної програми або ліквідувати її взагалі як неефективну;
- головний розпорядник бюджетних коштів приймає рішення з питань виконання бюджетної програми, враховуючи рекомендації аудитора, що стосуються оптимізації витрат, залучення резервів тощо;
- при складанні проекту бюджету за умови дефіциту бюджетних коштів є можливість зменшити кількість неефективних бюджетних програм [5, 11-12].

Рис. 2. Різновиди державного фінансового контролю

Примітка: Побудовано автором самостійно.

В основі реалізації програмно-цільового методу формування бюджетів лежить вимога щодо підвищення відповідальності учасників бюджетних програм за їх виконання. Ця обставина зобов'язує розпорядників і одержувачів бюджетних коштів активізувати власні дії і об'єднати зусилля з контролюючими органами, щоб забезпечити ефективне виконання бюджетних програм. Так, у найближчій перспективі МОН України планує запровадити єдину систему обліку і управління потоками бюджетних коштів у сфері освіти; здійснювати комплексні перевірки фінансово-господарської діяльності навчальних закладів за єдиними програмами із залученням фахівців контрольно-ревізійних органів [4, 26].

Отже, на сьогодні існують об'єктивні чинники, які зумовлюють необхідність здійснення фінансового контролю за використанням бюджетних коштів у сфері освіти. По-перше, якість надання державних послуг залежить від обсягу ресурсів, якими забезпечена відповідна бюджетна програма. По-друге, проблема ефективного використання бюджетних коштів загострює своє звучання, коли їх не вистачає для виконання державою функцій. По-третє, реформування державного фінансового контролю відбувається шляхом запровадження нових його різновидів, результативне використання на практиці яких забезпечить ефективність виконання бюджетних програм.

Список використаних джерел:

1. Олексюк Н. В. Концептуальні засади фінансового забезпечення освіти в Україні // Наукові праці НДФІ. – 2006. – №4 (37).
2. Статистичний щорічник України за 2006 рік / За ред. Осауленка О. Г. – К.: Вид-во „Консультант”, 2007. – 551с.
3. Стефанюк І. Б. Фінансовий контроль виконання бюджетних програм // Фінанси України. – 2004. – №10.
4. Огонь Ц. Г. Бюджет освіти: підсумки та напрями вдосконалення // Фінанси України. – 2007. – №4.
5. Рубан Н. І. Концептуальні засади контролю за виконанням бюджетної програми // Фінанси України. – 2006. – №8.